

Складні випадки правопису слів з подвоєння і подовження приголосних

Виконала: Корома Тетяна
студентка групи: О-21

План:

- Подовжені приголосні та їх позначення.
- Подовжені м'які приголосні.
- Подвоєння букв внаслідок збігу.
- Написання НН у прикметниках і похідних словах.
- Вправи.
- Література.

І. Подовжені приголосні та їх позначення.

Подовжуються звичайно зубні та шиплячі: знання, віддаль, беззмінний, життя, обличчя, збіжжя.

Подовжені приголосні вимовляються трохи протяжніше, ніж звичайні, і на письмі позначаються подвоєними буквами: беззахисний, старанний, відкриття, бездоріжжя.

Але подвоєні букви не завжди читаються як подовжені звуки: міськком [м'іс'ком], страйкком [страйком], возз'єднаний [воз'єднаний].

Найчастіше це трапляється в іншомовних словах: Голландія [голан'д'і́йа], Калькутта [кал'ку́та].

2. Подовжені м'які приголосні.

1. **Подовжуються м'які зубні і пом'якшені шиплячі приголосні, якщо вони стоять між двома голосними:**
 - а) **в іменниках середнього роду:** зняряддя, чуття, галуззя, колосся, знання, затишшя, обличчя, бездоріжжя; але в назвах молодих істот подовження немає: теля, гуся, щеня;
 - б) **в орудному відмінку однини іменників III відміни:** тінь — тінню, сіль — сіллю, мазь — мазю, мідь — міддю, ніч — нічю, подорож — подорожжю, туш — тушю;
 - в) **у словах** Ілля, суддя, стаття, рілля, зрання, спросоння, навмання, попідтинню, попідвіконню.

2. Подовжені м'які приголосні.

2. Якщо м'який приголосний стоїть не між двома голосними, то подовження не відбувається: **знання** – **знань**, **багаття** – **багать**.
3. Таким чином, там, де в російській мові вживається розділювальний **ь**, в українській мові:
- а) **стоїть апостроф**: **вьється** – **в'ється**, **семья** – **сім'я**, **бурьян** – **бур'ян**, **кровью** – **кров'ю**, **матерью** – **матір'ю**, **безрыбье** – **безриб'я**;
 - б) **подвоюються букви**: **затишье** – **затишшя**, **приволье** – **привілля**, **ночью** – **ніччю**, **льётся** – **лється**, **безводье** – **безводдя**;
 - в) **немає ні апострофа, ні подвоєння букв**: **счастье** – **щастя**, **Поволжье** – **Поволжя**, **скатертью** – **скатертю**, **желчью** – **жовчю**, **бесчестье** – **безчестя**;
 - г) **ставиться м'який знак (в іншомовних словах)**: **Ньютон** – **Ньютон**, **Сьерра** – **Сьєрра**, **портьера** – **порт'єра**, **браконьер** – **бракон'єр**.

3. Подвоєння букв внаслідок збігу

1. **Подвоюються букви на межі значущих частин слова, якщо одна з них кінчається, а друга починається на ту саму букву:** віддати (від+дати), беззвучний (без+звучний), законний (закон+ний), годинник (годин+ник), розрісся (розріс+ся), піднісся (підніс+ся), піввідра (пів+відра), юннат (юний+натураліст), страйкком (страйковий+комітет).
2. **Подвоюється ч в іменниках, утворених від прикметників на цьк(ий):** Вінниччина (вінницьк+ина), козаччина (козацьк+-ина), Німеччина (німецьк+ина). Виняток – Галичина (хоч галицький).
3. **Подвоюються внаслідок різних збігів букви ще в словах :** бовваніти, ляний (і льняний), овва, ввесь і похідних.

4. Написання НН у прикметниках і похідних словах.

*У прикметниках на межі кореня і суфікса та в суфіксах можуть подовжуватися лише [н] або [н']: **щоденний, здоровенний, нездоланний, ранній.***

I. Подвоюється н між голосними в прикметниках на -ний, -ній, якщо ці прикметники утворені від іменників з основою на н: туман — туманний, стіна — стінний, вікно — віконний, осінь — осінній. Якщо ж твірна основа кінчається на інший звук, то н у прикметнику не подвоюється: буква — буквений, реформа — пореформений, журавель — журавлиний, дерево — дерев'яний. Подвоюється н також у словах старанний (хоч старатися), притаманний, захланний.

4. Написання НН у прикметниках і похідних словах.

2. Подвоюється н у наголошених суфіксах -енн(ий), -анн(ий):

а) у прикметниках, які вказують на більшу, ніж звичайна, чи найбільшу міру якості: **страшений, здоровенний, нескінченний, невблаганний, незрівнянний, недоторканний;**

б) у небагатьох прикметниках-старослов'янізмах: **святий (звичайне: святий), огнений (звичайне: вогняний), благословений, блаженний, мерзенний, окаянний.**

3. У словах, похідних від прикметників, написання **нн** або **н** зберігається: **туманний – туманно, туманність; нескінченний – нескінченно, нескінченність; письменний – письменник; віконний – віконниця; шалений – шалено, шаленість; вихований – вихованість; захоплений – захопленість (хоч: виховання, захоплення).**

Вправи

- 1. Запишіть слова, розкриваючи дужки, в дві колонки: 1) ті, у яких букви, що в дужках, подвоюються; 2) ті, у яких вони не подвоюються.*

Заня(т)я, [багато] столі(т)ь, [перед] могутніс(т)ю, бездорі(ж)я, [покритий] ема(л)ю, зра(н)я, дозві(л)я, [з] учас(т)ю, І(л)іч, (л)ється, тюле(н)ячий, осер(д)я, [з] лю(т)ю, коше(н)я, яка(н)я.

Ключ. З перших букв прочитаєте другу частину прислів'я: «З праці радість, ...».

Вправи

2. Подані в російському написанні слова запишіть українською мовою в три колонки: 1) з апострофом; 2) з подвоєнням букв; 3) без апострофа і без подвоєння букв. (Слова на -ью стоять в орудному відмінку).

Взаимностью, спиралью, стервятник, смертю, Приднєпровье, Полесьє, счастье, учение, вільються, слезливостію, верфью, Обью (річкою), Поволжье, знання, мазію, стаття, Заполяр'є, огрубелостію, рысію, гордостію.

Ключ. У кожному слові підкресліть другу від початку букву. З цих букв прочитайте закінчення крилатого вислову: «Щоб досягти великого...»

Вправи

3. Випишіть у колонку лише слова, у яких букви, взяті в дужки, подвоюються.

Доне(ч)ина, о(б)ризкати, за(б)ризкати, (с)авець, ві(д)ячити,
на(д)ворі, іме(н)ий, Туре(ч)ина, ві(д)окремити, на(д)ністрянський,
імени(н)ик, ро(з)умний, о(в)а, гайдама(ч)ина, безуспішний,
небе(з)ахисний, істи(н)ий.

Ключ. З перших букв прочитаєте назву вірша Лесі Українки.

Література:

1. Пазяк О.М., Кисіль Г.Г. Українська мова і культура мовлення. — К.: Вища школа, 1995. — С. 43-45.
2. Шкурятяна Н.Г., Шевчук С.В. Сучасна українська літературна мова: Модульний курс: Навч. посіб. — К.: Вища шк., 2007. — С. 128-130.
3. Український правопис / НАН України, Ін-т мовознавства ім. О.О. Потебні; Інститут української мови. — К.: Наук. думка, 2003. — С. 21-23.
4. Ющук І.П. Практикум з правопису української мови. — К.: Освіта, 2002. — С. 42- 48.
5. Олійник О. Українська мова: Підручник для 10-11 кл. — К.: Вікторія, 2004. — С. 103, 105.
6. Ющук І.П. Українська мова. — К.: Либідь, 2004. — С. 114-118.
7. Пазяк О.М., Сербенська О.А., Фурдуй М.І., Шевченко Л.Ю. Українська мова: Практикум: Навч. посібник. — К.: Либідь, 2001. — С. 143-157.